

Claus Rønlevs bibliotek

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Digitaliseret efter aftale med Selskabet for Danmarks Kirkehistorie. PDF-filen er kun til ikke kommercielt brug.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine mange tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

NY

KIRKEHISTORISKE SAMLINGER

UDGIVNE AF

SELSKABET FOR DANMARKS KIRKEHISTORIE

VED

HOLGER FR. RØRDAM,

DR. PHIL., PRÆST.

SJETTE BIND.

KJØBENHAVN.

I KOMMISSION HOS G. E. C. GAD.

THIELES BOGTRYKKERI

1872 - 73.

Grinderslev Kloster og Kirke,

beskrevne af J. B. Løffler.

Blandt de første Klostergeistlige, der i det 11te Aarhundrede indvandrede til Danmark, vare de regelbundne Kanniker eller Korherrer af Augustiner Ordenen. Aaret, i hvilket denne Orden kom hertil, kjende vi ikke med Bestemthed, men sandsynligt turde det være, at det af Biskop Eginø mellem 1060—66 i Dalby i Skaane stiftede Samfund lige fra Begyndelsen har været et Kannikekonvent, og at omtrent samtidig hermed Domkapitlerne i Lund og Viborg have forladt Benedict af Nursia's Regel og antaget Augustins, saaledes som denne var bleven fornyet i det 11te Aarhundrede af Ivo, senere Biskop af Chartres¹). Da Kannikerne ikke aflagde noget Munkeløfte, kunne de kun uegentlig henregnes til Munkeordnerne, men maa snarere betragtes som Geistlige, Præster, der under Forstanderskab af en Provst eller Prior forrettede Gudstjenesten ved en eller anden større Kirke, til hvilken der da var knyttet en fælleds Bolig for Ordensbrødrene. I disse Boliger optoges der foruden Disciple, som søgte at opnaa Kannikeværdigheden, tillige Konverser²) og Lægbrødre, ved hvis Optagelse man særlig lagde Vægt paa, om de havde Færdighed i en eller anden Haandgjerning, hvormed de kunde virke i Klosterets

¹) Daugaard, De danske Klosterne, S. 8.

²) Konverser ɔ: Omvendte, vare saadanne, som klostergave sig, men kun delvis underkastede sig Ordenens Regler.

Tjeneste. Kannikerne, der skulde bære Tonsuren, vare klædte i en lang, hvid Korskjorte (Alba), til hvilken en kort Kappe af Peltsværk (Almutium) sluttede sig, og over denne Dragt bare de endnu undertiden en lang, sort Kutte med Hætte, som kunde drages frem over Hovedet.

Foruden Augustiner Klosteret i Dalby i Skaane havde vi endnu fire i Jylland: i Viborg — »Vor Frue« Kloster — Vestervig, Tvillum og Grinderslev¹⁾.

Grinderslev Kloster, til hvilket Kannikerne sandsynligvis vare komne fra Viborg, laa oppe i Salling omtrent en halv Milsvei fra Hvalpsund, den smalleste Del af den Arm af Limfjorden, der adskiller Salling fra Himmerland. Desværre er saavel Klosterets Stifter som dets Stiftelsestid os ubekjendt, men efter Arkitekturen at dømme i de til vore Dage bevarede oprindelige Partier af Kirken synes det at skrive sig fra Midten af det 12te Aarhundrede. Saavidt Meddelelsen be- kjendt omtales det første Gang i Aaret 1176, da Biskop Nicolaus af Viborg tilskrev Domprovst Svend ved »Vor Frue« Kloster sammesteds, at der mellem dette Kloster og St. Peders Klosteret i Grinderslev var indgaaet en Art Broderskab, ifølge hvilket dette, som det mindre, skulde vise Ærbødighed og Lydighed imod hint, der da til Gjengjæld forpligtede sig til i paakommende Tilfælde at yde det svagere sin Beskyttelse. Kannikerne ved St. Peders Kirke skulde vel altid have Ret til at vælge deres Prior, men Valgets endelige Stadfæstelse var forbeholdt Domkapitlet, ligesom dette havde at afsige den afgjørende Voldgiftskjendelse i hvad Tvivlstilfælde og Tvistigheder der maatte opstaae²⁾. At imidlertid Prioren i Grinderslev har været en ret anset Prælat, se vi deraf, at da der i Aaret 1215

¹⁾ I 1440 reformerede Biskop Thorlak af Viborg Domkapitlets Kanniker til saakaldte »verdslig geistlige«, canonici seculares. Domkapitlet i Ribe havde kun i kort Tid, nemlig fra 1145 til omtrent 1186, regelbundne Korherrer; Asmild i Jylland og Dalum paa Fyen vare Klostre for Korfruer af Augustiner Ordenen.

²⁾ Suhm, Hlst. af Danmark. 7, 470.

havde reist sig en Strid om nogen Jordeiendom mellem Kannikerne i Viborg og Munkene i Vitskøl, saa udnævnedes Pave Innocens III efter hines Klagemaal Bispen i Børglum, Provsten i Vestervig og Prioeren fra Grinderslev til at »forhøre Sagen og dømme dem imellem, hvad Ret og Billighed kunde være¹⁾. Foruden de Regler, som Kannikerne efter Augustins Lov havde at overholde, vedtoges Korherrerne her i Landet flere specielle Bestemmelser, der navnlig gik ud paa at ordne Samfundets indre Forhold. Saadanne Kapitler holdtes i Grinderslev i Aarene 1234, 1275 og 1284. Ved disse vedtoges der f. Ex., at dersom Nogen paa en eller anden Maade forringede Klostersets Eiendom, da skulde han paa visse Dage straffes med Vand og Brød, være den sidste i Koret og den sidste i Refectoriet. Blev en Kannik truffen ved Drikkelag i en Kro, ved Tærning- eller Brætspil, da maatte han den følgende Dag udsone sin Forseelse ved Vand og Brød eller ved endnu strengere Straf. At bære skarpt Værge var Kannikerne strengelig forbudt. Ogsaa med Hensyn til Opholdet i andre af Ordenens Klostre blev der taget Bestemmelser. Ingen Kannik maatte saaledes reise fra et Kloster til et andet uden at være forsynet med Brev fra vedkommende Provst eller Prior, hvori Reisens Øiemed angaves. Brevet skulde tillige indeholde en Liste over de Klædningsstykker, hvormed han var bleven forsynet ved Afreisen, og disses Antal maatte være tilstrækkeligt for mindst et Aar. Blev han der længere, da havde han at aflevere de brugte Klædningsstykker til vedkommende Klosters Klædekammer og erholdt nye af samme Stof og Snit som de andre Kannikers der paa Stedet. Provst eller Prior kunde paalægge den, der saaledes som Fremmed opholdt sig i et andet Kloster, Pønitentse, saalænge han forblev der²⁾.

¹⁾ Danske Mag. 1, 139.

²⁾ Daugaard, Side 9 og 362.

Blandt Priorerne i Grinderslev ere følgende omtalte ved Navn: Ingvar (1219—1221), Hans Hansen¹⁾ (1375), Petrus (1427), Mikkel Juul (1469), Peder Mikkelsøn (1477) og Christen Jenssøn (1521), der var Klosterets sidste Prior.

Angaaende den aandelige Tilstand i Klosteret afgiver det mærkelige Grinderslev-Haandskrift et fordelagtigt Vidnesbyrd. I »Dansk Klosterlæsning fra Middelalderen udgiven af C. J. Brandt« vil man finde en Del af Haandskriftets Indhold aftrykt. Om Klosterets Skjæbne i Reformations-tiden har Adjunkt Heise allerede tidligere i dette Tidsskrift meddelt, hvad der er bekjendt²⁾. Efter Reformationen, da Klosteret var blevet inddraget under Kronen, pantsattes det som saa mange andre af vore Klostre i en længere Aarrække af Christian d. 3die, der ad denne Vei maatte søge at gjenvinde, hvad den langvarige Kamp for Thronens Besiddelse havde kostet ham. Niels Lange synes at have været den første, til hvem det paa denne Maade overdroges. 1542 fik Niels Kjeldsøn Juul, Herre til Astrup, Pantebrev paa Klosteret for 1000 Joachimsdaler, dog med den Forpligtelse, at han skulde vedligeholde Klosterets Bygninger, underholde de Kanniker, der muligen endnu maatte opholde sig der, og i Krigstider stille tvende veludrustede Ryttere eller to gode Søfolk til Rigets Tjeneste³⁾. Pantesummen

¹⁾ Fra denne Priors Tid have vi et høist mærkeligt Brev, i hvilket tretten af Sallings mest ansete Mænd, blandt hvilke Hr. Jacob Nielsen, kongelig Befalingsmand paa Hald og Skivehus, udtale, at da de have set, hvorledes »det arme Danmarckis Rige og Indbyggere« hemsøges af »Roff oc brand, aff Kornens ufructsommelighed, aff Fiendernis grumhed, Braddød, oc Guds forkommede Vrede, Fædød, og Fiskens forminskelse«, saa love de i alle Maader at respectere Geistlighedens Rettigheder, for derved at afværge Herrens Straf. Brevet er affattet i Lybye Kirke i Aaret 1375 »paa den ærefulde Jomfruis Kyndelmisse Høytid«, i Overværelse af Biskop Jacob af Viborg, Hans Hansen, Prior i Grinderslev, Thorbern Provst i Sallingsyssell, samt nogle andre ringere Geistlige. Hvitfeldt, Tom. 1, 558.

²⁾ Ny kirkehist. Saml. V, 524. 728. 735. 764—5.

³⁾ Geheimearchivet. »Registre over alle Lande« Nr. 4: Fol. 345.

blev fire Aar senere forhøiet med 500 Mark Lybsk¹⁾. I 1548 modtog Niels Juul atter Pantebrev paa Gaarden for 1500 Dlr.²⁾ og endnu i 1552 for 3500 Dlr.³⁾. Under Frederik d. 2den fik Jørgen v. Rade i 1561 Eiendommen »at beholde paa sin Livstid«, men allerede Aaret efter tillod Kongen Niels Juul at indløse den fra v. Rades Arvinger for Summen, som denne havde haft Gaarden i Pant for⁴⁾. I Slutningen af sin Regjering — 1581 — mageskiftede Kongen Grinderslev Kloster med Christopher Lykke's Eiendom Skovsgaard paa Sjælland, og Gaarden forblev fra nu af i privat Eie.

Efter denne Oversigt over Klosterets Historie ville vi nu søge at give et Billede af, hvad der endnu staaer bevaret af de oprindelige Bygninger paa Grinderslev. Desværre er selve Klosterbygningen aldeles tilintetgjort, og nye Vaaninger reiste, idetmindste for en Del, paa de gamle Fundamenter, men vi tør vistnok antage, at Klosteret har bestaaet af tre sammenbyggede et Stokværk høie Længder, der imod Nord sluttede sig til Kirken, saaledes at altsaa denne kom til at danne den fjerde Længde i det samlede Bygningsanlæg. Langs alle fire Fløies indvendige Sider har da sandsynligvis en overdækket Gang, Korsgangen, løbet, fra hvilken der var Adgang saavel til Klostergaarden som til Beboelsesrummene og Kirken. Hvor meget end denne i Tidernes Løb har lidt ved allehaande Overgreb, ved Nedbrydning af oprindelige Partier og smagløse Tilbygninger, saa kunne vi dog endnu danne os et nogenlunde fyldigt Billede af dens oprindelige Udseende. Kirken var opført i reen Rundbuestil som en eenskibet Basilika med Kor og halvrund Korslutning, og Tidens almindelige Materiale, hvor det gjaldt om at reise større monumentale Bygninger, den regelmæssigt tildannede Kvadersten af Kamp, blev benyttet

¹⁾ Geheimearch.: »Topographisk Samling paa Pergament«.

²⁾ Geheimearch.: »Register over alle Lande« Nr. 5. Fol. 48.

³⁾ Geheimearch.: »Topogr. Saml. paa Perg.«

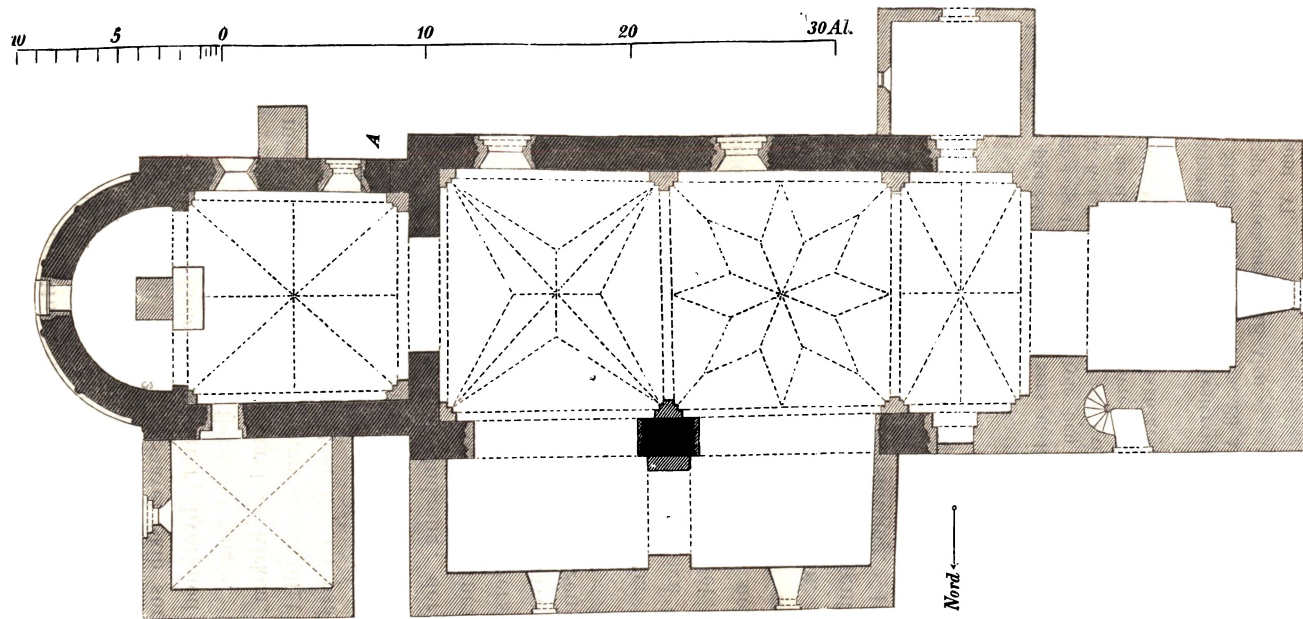
⁴⁾ Geheimearch.: »Topogr. Saml. paa Perg.«

overalt i det udvendige Murværk ¹⁾. Bygningens Størrelse var temmelig uanselig. Den samlede indvendige Længde udgjorde ca. 47 Alen, Bredden i Skibet 12 Al., og Høiden her har vel omtrent været 9 Al. ²⁾. Saavel Skib som Kor vare overdækkede med flade Bjælkelofter, hvorimod Apsis havde en Hvælving i Form af en fjerdedel Kugle. Hvor mange Indgange der oprindeligt har været til Kirken, lader sig neppe med Bestemthed afgjøre, men sandsynligt turde det være, at Skibet idetmindste har haft to, en paa Sydsiden for Klosterets underordnede Personale og en paa Nordsiden for Kirkesøgende i Almindelighed. Foruden disse var der endnu paa Korets Sydside en Indgang, der udelukkende blev benyttet af Prioeren og Kannikerne. De smaa høitsiddende Vinduer, hvis rundbuede Overstykker vare udarbejdede i een Steen, maa hovedsagelig have været anbragte paa Bygningens Nordside, da Korsgangens Tag neppe tillod noget Lys at trænge ind fra Syd.

Betragte vi nu Kirken saaledes som den staaer i vore Dage, da maa vi vistnok beklage, at det oprindelige Fysiognomi er blevet skamskjændet paa mange Maader, men samtidig dermed kunne vi dog glæde os over, at nogle af de mest karakteristiske Træk forholdsvis have lidt mindst, hvor skarpe Mærker de end bære af Tidens Tand. Hvad der først drager vor Opmærksomhed til sig ved Bygningens Ydre, er den anselige og smagfulde Korslutning. Paa en over halvanden Alen høi Sokkel, hvis øverste Profiler slutte sig smukt til den lodrette Væg, er Muren opført til en

¹⁾ Under Taget paa Skibets Nordside sees et lille Stykke Kampestens Murværk, der i og for sig kunde tyde hen paa, at Kirken oprindeligt har haft Korsfløi, men Maaden, paa hvilken dette umiddelbart slutter sig til de tilstødende, i en senere Tid fuldstændig ombyggede Partier af Kirken, synes dog ikke ganske at give denne Formodning Medhold.

²⁾ Kirken ved Augustiner Klosteret i Vestervig i Thy var ca. 68 Al. lang, de tre Skibes samlede Brede ca. 23 Al. og Høiden i Hovedskibet har neppe været under 18 Alen.

Grundplan af Grinderslev Klosterkirke. Opmaalt og tegnet af J. B. Løffler.

Høide af omtrent 9 Al. og foroven afsluttet ved et skraat udkraget Gesimsbaand. Halvtredie Alen fra Sokkelens Overkant springer Muren 5 à 6 Tommer tilbage, og af den derved indvundne Dybde er dannet fem Blindinger, adskilte ved slanke Halvsøiler. Disse have tærningformede Kapitæler og Baser, prydede med den i vore romanske Bygninger saa hyppigt anvendte Tougsnoning, og saavel enkelte af Hjørnerne paa de sidstnævnte som Kragstenene, der samlede to halvrunde Buer, hvormed Blindingerne afsluttes foroven, ere udhugne i Form af Menneskehoveder. Ogsaa Apsidens oprindelige Vindue, der sidder i den midterste — østlige — Blinding, er forblevet urørt, men desværre har man skammelig forhugget Murpartiet under det, for at tilveiebringe en Indgang for Præsten. I alt Væsentligt staaer dog saaledes denne interessante Del af Bygningen fuldstændig bevaret, hvad den arkitektoniske Inddeling og Enkelthederne angaaer, men Murværket er overalt yderst brøstfældigt, og de enkelte Teglsten, der ere spredte imellem Kvaderne, i Forbindelse med Søilernes og Buernes skjodesløse Sammenføining, tyde noksom hen paa, at store Partier af den ydre Skal have været nedstyrtede som en Følge af Trykket fra den indre Murfyld. Gaae vi fra Apsis om til Kirkens Sydside, se vi strax, at Tiden ogsaa her har handlet ilde med de gamle Mure. I Koret findes flere Steder Teglstenene imellem Kvaderne, to store, plumpe Vinduesaabninger ere gjenembrudte og en svær Støttepille opført for at hindre Murværket i at skyde sig ud¹⁾. Trods dette har dog Sydsiden bevaret et udmærket Minde fra Kirkens tidligste Dage: Portalen, gennem hvilken Prioren og Kannikerne betraadte Koret. Som Vogtere ved denne, der i en nyere Tid er bleven tilmuret, møde vi to af disse eiendommelige Dyreskikkelser, udførte i lavt Relief, som vore Forfædre saa ofte udmeislede i Stenen for dermed at smykke Kirkernes Dørre. Ofte fremtræde vistnok disse

¹⁾ Korets sydøstre Hjørne har været nedstyrtet for faa Aar tilbage.

Skikkelser med en dyb symbolsk Betydning til visse kristelige Forestillinger, men ligesaa ofte synes de enten at være umiddelbare Udtryk for den tidligere Middelalders Lyst til

1 Al 11 $\frac{1}{3}$ Tom. høi, 17 Tom. bred.

1 Al. 11 Tom. høi, 18 $\frac{1}{3}$ Tom. bred

i Almindelighed at legemliggjøre Opfattelsen af Sagnverdens gaadefulde og fantastiske Optrin, eller blotte Former af ren decorativ Betydning. Ved Portalen her se vi tilhøre — Øst — en Løve, hvis rige Manke falder i pyntelige Lokker ned over Halsen, og tilvenstre en bevinget Grif, hvor Bagkroppen er tildannet som en vifteformet Hale. Reliefferne omgives af Rammer, paa hvis dobbelte Rundstave vi gjenfinde svage Spor til den saa meget yndede Tougnsnoning. Skjøndt vi vistnok maa indrømme, at disse to Arbejder bære det samme strengt typiske Præg, der overalt møder os i vor tidligere Middelalders Sculpturer af denne Art, og skjøndt Tidens hele Naivetet paa Plastikens Omraade saa stærkt er udtalt igjennem dem, saa vidne de

dog om en ikke ringe kunstnerisk Takt i Maaden, hvorpaa de slutte sig til Architekturen og udfylde Rummet, og røbe en Frihed i Linierne, der gjør, at de indtage en meget anselig Plads blandt vore Billedarbeider fra hine Tider¹). Imellem disse Stene, som ere stillede umiddelbart ovenpaa Sokkelen, og den svære Overligger, der afslutter Døren foroven, er indsat en mindre Kvader uden nogen plastisk Udsmykning til hver Side. Overliggeren, der har en Længde af 1 Al. 23 Tom. til en Høide af 18 Tom., bærer i en halvrund Ramme dannet af to parallelt løbende Rundstave, Korset omsluttet af en cirkelrund Glorie; saavel Korset som Rundstavene ere prydede med Tougsnoning²).

Skibets Sydside synes at have været helt nedbrudt. Ikke blot ses Teglstenene overalt imellem Graniten, men Sokkelens Overkant ligger endogsaa over 9 Tom. høiere end Korets og Apsidens, der fortsætte sig organisk over i hinanden. Murens øverste Del bestaaer udelukkende af Tegl, og dette Materiale er ligeledes blevet anvendt ved Indfatningen af de store karakterløse Vinduer, der have afløst de oprindelige³). Under det vestligste af disse Vinduer ses en Kvader, som er behandlet paa en høist eienommeligg Maade, idet Overfladen er inddelt som et Brætspil med afvekslende tilslebne og finthugne Kvadrater. At

¹) Slgn. f. Ex. de ved Prof. J. Kornerup udførte Tegninger af Sidestykkerne fra den søndre Portal paa Romb Kirke. Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie 1869 Pag. 198.

²) Pontoppidan fortæller i sin korte Meddelelse om Kirken (D. Atlas, 4, 744—45), at Oberst Valdemar Lykke til Grinderslev i Aaret 1654 fik Tilladelse til at bygge bag Alteret et Pulpitur og at have Gang igjennem en Dør kaldet Priorens Dør, hvorfor han gav et Seierverk og et Boel til Kirken, men Seierverket er blevet øde og Bolet længe siden Kirken frakommet. At «Priorens Dør» er den Portal, vi ovenfor have beskrevet, er vistnok utvivlsomt, og det synes altsaa, at denne Indgang først er bleven tilmuret efter Slutningen af det 18de Aarhundrede.

³) Ved Ladegaardens søndre Længde ligge to af de oprindelige Vinduers Overstykker som Bro.

Stenen ikke indtager sin oprindelige Plads er vistnok utvivlsomt, men vi tør dog neppe se andet i denne eien-dommelige Decorationsmaade end Lyst hos Stenhuggeren til at vise sin Færdighed i at behandle Materialet. Vaabenhuset er en saare beskedene Tilbygning fra den nyeste Tid.

Hvad der væsentligst har bidraget til at forandre Kirkens Fysiognomi, er det store Taarn, der er tilbygget den i Vest. Ved en løselig Betragtning af dette kunde det synes, som om Taarnet hørte med til Bygningens oprindelige Plananlæg, thi dets nederste 6 à 7 Al. er opført af Kvadre, og den oprindelige Sokkels Profiler sees under store Partier af det; men ved nærmere Eftersyn og navnlig ved Udgravning langs Foden komme vi snart til det Resultat, at saavel Sokkelstenene som Kvaderne ene hidrøre fra Kirkens nedbrudte vestre Gavl og Sidemurenes nærmest tilstødende Partier. Sokkelen kunde nemlig ikke strække til i sin fulde Høide under Taarnets tre Sider, og blev derfor udstykket i de forskjellige Dele, hvoraf den er sammensat, der da hver for sig kom til at tjene som selvstændig Fod. Den øverste, rigest profilerede Del blev naturligvis først benyttet¹⁾. Taarnet, der vender de lige afsluttede Gavle i Nord og Syd, frembyder nu aldeles Intet af Interesse i arkitektonisk Henseende, men store Partier af det, og navnlig den øverste Del, have flere Gange været ombyggede, saa det giver sikkert ikke noget tro Billede af dets oprindelige Udseende.

Fortsætte vi vor Vandring om til Kirkens Nordside, da møde vi atter her betydelige Forandringer, som, hvad Betragtningen af Bygningens Indre vil vise os, skrive sig fra forskellige Tider. Hele Skibets Ydermur har øiensynlig været nedbrudt, og ved Gjenopførelsen foiede man en Tilbygning — formodentlig til Begravelser — til den, der kom

¹⁾ For at undgaa Gjentagelser ville vi her anføre, at denne Maade at benytte den oprindelige Sokkel paa har funden Anvendelse under alle Kirkens Tilbygninger, Vaabenhuset undtaget.

til at springe over 7 Al. frem for den oprindelige Murlinie¹). Denne Bygnings Nordside synes at have haft to Spidsgavle, hvis Tagflader skare sig ind paa Skibets Tag, men senere ere disse Gavle nedbrudte og Taget over Skibet forlænget ud over Tilbygningen. Dette havde til Følge, da man ikke kunde forskyde Rygningen eller give den nordre Tagflade mindre Heldning end den søndre, at, medens Ydermuren mod Syd var ca. 10 Al., blev den mod Nord reduceret til neppe 4 Al. Sluttelig skulle vi med Hensyn til Kirkens Ydre endnu kun tilføie, at Størstedelen af Korets Nordside er dækket af et Sacristi, der synes at tilhøre den seneste gotiske Periode.

Ville vi i Kirkens Indre først søge, hvad der endnu findes bevaret af oprindelige Former, da træde vi rettest ind gennem Døren paa Korslutningen. Dennes Hvælving med sin, halvrunde Gjordbue ud imod Koret skriver sig vistnok fra Bygningens tidligste Tid, men skrøbelig har den sikkert vist sig at være, da man, for at støtte Kappens Midtpunkt, har opført en svær firkantet Murpille lige bag Alterbordet. Dette, der er bygget af Kampestenskvadere og foroven afsluttet af en skraat afskaaret Dæksten, samt Døbefonten, paa hvis Fodstykke enkelte bladformede Ornamenter ere udhugne, tilhøre ogsaa Kirkens ældste Dage, men hermed have vi ogsaa nævnet det Betydeligste. Korets Bjælkeloft har maattet vige Pladsen for en Stjernehvælving. Triumphbuen — Forbindelsen mellem Kor og Skib — staaer vel uforandret indtil Overkanten af de pyntelige Kragbaand, hvorfra selve Rundbuen udgik, men Høiden er gjort betydelig større, idet man har løftet Halvcirkelens Centrum 3 Al., hvorved den samlede Høide fra 6 Al. og 4 Tom. altsaa er bleven 9 Al. og 4 Tom. Ogsaa i Skibet er Bjælkeloftet forsvundet, og tre Stjernehvælvinger indtage

¹) Skibets nordre Sidemur er hovedsagelig opført af store, røde Tegl, og de ved Nedbrydningen indvundne Kvadre benyttede til de senere Tilbygninger.

dets Plads, medens Tilbygningen paa Nordsiden, til hvilken to store rundbuede Arcader¹⁾ føre ind, kun er overdækket med Fjæleloft. Dette Loft ligger ikke, hvad der jo vilde være det naturlige, ved eller over Buernes Overkant, men 1 Al. og 17 Tom. og 1 Al. og 7 Tom. under denne, og det herved fremkomne Cirkelsegment er dækket med Fjæle ind imod Skibet. Heraf synes vi da at være fuldt berettigede til at slutte, saaledes som vi gjorde ved Betragtningen af Tilbygningens Ydre, at denne oprindeligt har været betydelig højere, og at dens formindskede Høide og i det hele forandrede Fysiognomi ene hidrører fra, at man, istedetfor at udbedre de brøstfældige Gavle og Tage, gik frem paa den ovenomtalte i enhver Henseende saa uheldige Maade. Tilbygningen er, med en spidsbuet Arcade til Forbindelse, delt i et østligt og et vestligt Parti. Kirkens oprindelige Portaler paa Skibets Nord- og Sydside ere aldeles tilintetgjorte, men det maa formodes, at de omtrent have været anbragte paa de Steder, hvor den nuværende Hovedindgang og den ligeoverfor samme liggende tilmurede Dør findes. Hvorledes Portalerne vare anlagte og udsmykkede, kunne vi altsaa ikke angive, men efter Brudstykket af en Tympanon at dømme, der endnu findes ved Kirken, tør vi maaske formode, at idetmindste een af dem har været prydet med Søiler. Stenen, der ligger paa Kirkegaarden faa Alen fra Korets Sydside, bærer i lavt Relief et ligearmet Kors omsluttet af en halvrund Bue, og synes at have overdækket en Døraabning paa henved halvtredie Alens Brede. Taarnets underste Stokværk, som staaer i Forbindelse med Skibet ved en ikkun 5 Al. høi rundbuet Aabning, frembyder aldeles Intet af Interesse i arkitektonisk Henseende.

Efter nu at have seet, hvorledes Kirken saavel i det Indre som i det Ydre er bleven omdannet paa mangehaande Maader, ville vi søge at angive Tiden, paa hvilken de

¹⁾ Den østre Arcades Høide er 6 Al. 3 Tom., den vestres 5 Al. 17 Tom.

betydeligste af disse Forandringer ere foretagne. Ved et løseligt Blik paa Skibets Hvælvinger kunde det synes, som om disse vare yngre end den nordre Sidemur, idet man med Pillen mellem Arcaderne og Taarnvægen som givne, havde inddelt Fagene, saaledes som Forholdene paabøde det. Lægge vi imidlertid Mærke til, at Pillen, som bærer Gjordbuen mellem den østligste og midterste Hvælving, netop staaer lige over Arcadepillens Midte, og at disse Hvælvinger have Kvadratet til Grundform — en Form, der jo fortrinsvis egnede sig til Stjernemønsteret — saa maa vi vistnok langt snarere antage, at Ombygningen af Sidemuren og Indmuringen af Hvælvingerne hidrøre fra samme Tid. Den ved Hvælvingerne opnaaede større Høide i Skibet foraarsagede da tillige at Korbuen blev løftet¹⁾, og intet taler imod, at ogsaa Taarnet først blev opført ved denne gennemgribende Ombygning. Saavidt Meddelelsen bekjendt savner man ganske Efterretninger om, naar Ombygningen fandt Sted, men sammenholde vi Hvælvingkappernes Stjernemønstre, der synes at tilhøre den tidligere Renaissanceperiode, med et i Aaret 1591 udført Epitaphium, som er ophængt i Taarnet og sikkert indtager sin oprindelige Plads, saa kunne vi vistnok sætte Slutningen af det 16de Aarhundrede, altsaa da Klosteret gik over til at blive Selveiendom, som Tiden, paa hvilken Kirkens Physiognomi blev saa væsentligt forandret for at svare til de nye Fordringer, som Bygningskunsten stillede.

Gik man frem med saa lidet Hensyn til selve Bygningsens oprindelige Former, saa ligger det nær at antage, at tillige mangan kirkelig Gjenstand, og navnlig saadanne som tilhørte den katholske Kultus, er bleven tilintetgjort, og vi maa derfor glæde os ved, at enkelte om end ikke betydelige Minder endnu findes bevarede i Kirken fra den seneste

¹⁾ Tænke vi os Triumfbuen med dens nuværende Høide, medens Skib og Kor endnu dækkedes af Bjælkelofter, da vilde Buens øverste Del have skaaret sig op over Korloftet.

gothiske Tid. Blandt disse ville vi særlig nævne Endestykkerne fra to Stolestader, af hvilke det ene er prydet med rige Ornamentter, Vaabenskjolde og figurlige Fremstillinger, og det andet forsynet med en Indskrift, der saavel angiver Aaret, i hvilket de bleve udarbejdede, som Navnet paa Donatoren. Indskriften, der er udført med Bogstaver i Relief, lyder saaledes: *Ano + dñi: MCDL·X·X·VIII ○ Structa ista: fabrica . est . iubente . nobili: viro: ac: strenuo: bertolldo kaas.* Foruden disse Stykker findes et i Egetræ udskaaret Billede af den korsfæstede Frelser, der dog i hele Udførelsen staaer langt under Reliefferne paa Stolestadet. Billedet er nu op-hængt over den vestligste af de to Arcader, men oprindelig har det sikkert været anbragt over Korbuen, og først borttaget fra denne Plads, da Buen blev løftet.

Skjøndt Kirken allerede i Katholicismens Tid optog Støvet af saadanne Mænd, som paa en eller anden Maade havde gjort sig fortjente af Klosteret, saa blev den dog først almindelig benyttet som Begravelsessted, efterat Eiendommen var gaaet over til at blive adelig Sædegaard. Da „den danske Atlas“ udkom (1768), havde Kirken tre eller fire adelige Begravelser, af hvilke en hørte til Nørgaard, en til Astrup og en til Grinderslev, men disse, der formodentlig dels vare indrettede i Taarnet og dels i Tilbygningen paa Nordsiden, staae nu tomme, da samtlige Kister ere nedsatte i murede Hvælvinger under Gulvet¹⁾. Desværre gik man ved dette Arbejde ikke frem med de tilbørlige Hensyn, thi med en enkelt Undtagelse tilintetgjordes alle de Gravstene, der fandtes i Kirken. Pontoppidan nævner en »med tvende Effigies« over Niels Juul til Astrup († 1575) og hans Hustru Margrete Sandberg, en »stor Sten«, der var beliggende foran Alteret, over Stig Munk, og endnu en over Bertel Kaas til Nørgaard, sandsynligvis Mindestenen over den Mand, der forskjønnede Kirken med det oven-

¹⁾ I D. Atlas Tom. 4, 744—45 haves en udførlig Fortegnelse over de Familier, der vare bisatte i Begravelserne.

omtalte Stoleværk. Af Mindesmærker over Afdøde finde vi nu kun to: et Epitaphium opsat i Aaret 1591 af Erik Lykke til Eskjær og Hustru Dorothea Krabbe, og en Gravsten over Hans Lykke til Havnø († 1553) og Hustru Johanne Nielsdatter Rotfeld. Stenen, der er indsat i Taarnets vestre Mur, er udhugget af Sandsten og prydet med næsten legemstore Relieffigurer af de Afdøde. Hustruens Dødsaar (1577), til hvilket man ved Udarbeidelsen lod Plads staae aaben i Indskriften, er ikke senere blevet tilføiet. Et ulige interessantere Minde fra Renaissanceperioden er Erik Lykkes rigt udsmykkede Epitaphium, der indtager Størstedelen af den nordre Væg i Taarnets underste Stokværk. Ved stærkt fremspringende Gesimsbaand, baarne af Pilastre og Konsoler, er Monumentet delt i to Hovedfelter, over hvilke de Lykkes og Krabbers Vaabenskjolde ere anbragte. I begge Felter ere omhyggeligt udførte Basrelieffer indsatte, af hvilke det øverste fremstiller Kristi Opstandelse og det nederste Korsfæstelsen. Paa Gesimsen foran dette knæle Erik Lykke og hans Hustru, han i fuld Rustning, og hun i Tidens lange foldrige Kjortel, og til Siderne for dem to af deres Børn, en Søn og en Datter. Af fire Statuer af Evangelisterne, der vare anbragte paa Gesimsernes Hjørner, er desværre den ene tilintetgjort. Under det nederste Relief er indsat en Plade med følgende Indskrift:

Anno . Dñi . CIO.IO.IXC Hafver erlig oc welbyrdig Mand Erick Lycke til Esckier kong. Majetz Høfvitzmand paa Wisborg oc Gottlād met sin elskelige Hustru erlig oc welbyrdie Frue Dorothea Krabbe salige Ifver Krabbis Daatter af Østergaard oc beggis deris kier Børn Hans, Ifver oc Axel Lycke, Johanna oc Mette Lycke udi en christelig Mening til Gudz Husis Beprydelse oc sig oc deris Efterkommere til en evig Ihukommelse ladet opreise dette Monument fornedden hvilket di oc efter Gudz Forsiun agter hoes deris salige Forfædre at hvile deris Been til en glædelig Opstandelse. Vive Mortis memor.

Ikke blot ved Epitaphiet søgte Erik Lykke at forskjønne Kirken; Alter og Prædikestol udførte i ret dygtigt Snitværk skjænkede han den ogsaa, og turde vi ikke heri see en yderligere Støtte for Rigtigheden af vor Antagelse, at Kirkens Ombygning, der fra Datidens Synspunkt jo i det hele maatte betragtes som en betydelig Forskjønnelse, fandt Sted i Slutningen af det 16de Aarhundrede, mellem Aarene 1581—91?

Endnu skulle vi kun nævne en Stamtavle fra 1651 over sexten af Christoffer Friis'es og Hustru Wivecke Juul's fædrene og mødrene Ahner. Tavlen, paa hvilken de forskjellige Familiers Navne og Vaabenskjolde ere maalede, er indsat i Taarnets vestre Mur.

Sluttelig meddeles efter Originalen i Gehejmearkivet følgende hidtil utrykte Brev, udstedt af den sidste Prior i Grinderslev:

Vii efther^{ne} Her Cristenn prier i Gryndersløff kloster, Her Melssøn (sic) canick i samestet, Jes Jenssøn i Rybyer, Deghen Perssøn i Gryndersløff, Per Skreder, Morten Villatzsøn i Nørgord, Christenn Matzsøn i Opstrupgord ock Cristenn Eskyldsøn i Rerup, kwndgiøre vii met thette worth opne breff, adt wii aff hoffborne første kongh Krestens befallingh tilskycket war at fare tiil Fylshaffue at besee ock beskriffue Matz Jenssens gotz. Thenn tiidt wii hadhe forfareth ock beseeth boo ock boskab, kom vii paa thet syste tiil en loffts dør, ssom henghe tw laasse for, ssom Matz Jenssen ock ffrw Kerstenn hadhe forsath, før thy droghe aff for^{ne} Fylshaffue. Thenn dør b[r]ødhe wii op, ock fands ther smør ock owesth ock andenn fitalle. Ssom vii sadt ock vii thet bescriffue schulle, tha robthe en karld, ssom war Nis Jenssen i Grøngord, Matz Jenssens frendhe, ock sawdhe: jegh seer nogen papire eller breffue syendes wnder en sparre; ock gick saa strax tiil ock togh them ner. Tha war thet tre pørgmens breffue, ssom inthet war skreffueth vti, met tre hengendes indsselle, them annammeth jegh her Christenn, ock jegh them strax met thy ander danmend besseldhe ock antwore them Her Niels Høgs swenn Oluff Jwdhe. Ock windhe vii met wors belligens eedh, ath samme breffue ey kom tiidt met oss eller nogher, ther oss følget tiidt, men ware ther inden tilforne, før Matz Jenssen ock ffrw Kerstenn fordhe aff Fylshaffue ock hadhe sath laass for same dør. Ath saa er gaath oc fareth, thet vindhe wii met wore indzelle for thette worth breff, skrefuit i Gryndersløff kloster thenn lystdagh nest either alle belligen daw aar mdxxi.
